

The Abraham Arbesfeld Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

The Purpose & Relevance in 5777 of the צום העשירי

Chaplain Major (Ret) Rabbi Avrohom Horovitz
י' טבת תשע"ז • January 8, 2017

1) ויקרא פרק כו פסוק כז – מו

(כז) ואם בזאת לא תשמעו לי והלכתם עמי בקרי: (כח) והלכתי עמכם בחמת קרי ויסרתי אתכם אף אני שבע על חטאתיכם: (כט) ואכלתם בשר בניכם ובשר בנותיכם תאכלו: (ל) והשמדתי את בלתיכם והכרתי את חמניכם ונתתי את פגרי גלוליכם וגעלה נפשי אתכם: (לא) ונתתי את עריכם חרבה והשמותי את מקדשיכם ולא אריח בריח ניחחכם: (לב) והשמתי אני את הארץ ושממו עליה איביכם הישבים בה: (לג) ואתכם אגזרה בגוים והריקתי אתריכם חרב והיתה ארצכם שממה ועריכם יהיו חרבה: (לד) אז תרצה הארץ את שבתתיה כל ימי השמה ואתם בארץ איביכם אז תשבת הארץ והרצת את שבתתיה: (לה) כל ימי השמה תשבת את אשר לא שבתה בשבתתכם עליה: (לו) והנשארים בכם והבאתי מרד בלככם בארצת איביהם ורדף אתם קול עלה נדף ונסו מנסת חרב ונפלו ואין רדף: (לז) וכשלו איש באחיו כמפני חרב ורדף אין ולא תהיה לכם תקומה לפני איביכם: (לח) ואבדתם בגוים ואכלה אתכם ארץ איביכם: (לט) והנשארים בכם ימקו בעונם בארצת איביכם ואף בעונת אבתם אתם ימקו: (מ) והתודו את עונם ואת עון אבתם במעלם אשר מעלו בי ואף אשר הלכו עמי בקרי: (מא) אף אני אלף עמם בקרי והבאתי אתם בארץ איביהם או אז יכנע לכם הערל ואז ירצו את עונם: (מב) וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר והארץ אזפר: (מג) והארץ תעזב מהם ותרחץ את שבתתיה בהשמה מהם והם ירצו את עונם יען וביען במשפטי מאסו ואת חקתי געלה נפשם: (מד) ואף גם זאת בהיותם בארץ איביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלתם להפר בריתי אתם כי אני יקוק אלהיהם: (מה) וזכרתי להם ברית ראשנים אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לעיני הגוים להיות להם לאלהים אני יקוק: (מו) אלה החקים והמשפטים והתורות אשר נתן יקוק בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד משה: פ

2) במדבר פרק ה פסוק ה – ז

(ה) וידבר יקוק אל משה לאמר: (ו) דבר אל בני ישראל איש או אשה פי יעשו מכל חטאת האדם למעל מעל ביקוק ואשמה הנפש ההוא: (ז) והתודו את חטאתם אשר עשו והשיב את אשמו בראשו וחמישיתו יסף עליו ונתן לאשר אשם לו

3) במדבר פרק י פסוק ט-י

(ט) וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצר אתכם והרעתם בחצצרות ונזפרתם לפני יקוק אלהיכם ונושעתם מאיביכם: (י) וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצצרות על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני יקוק אלהיכם: פ

4) יחזקאל פרק כד פסוק א-ב

(א) ויהי דבר יקוק אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר: (ב) בן אדם כתוב כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלם בעצם היום הזה:

5) יחזקאל פרק לג פסוק

(כא) ויהי בשתי עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלם לאמר הכתה העיר: (כב) ויד יקוק היתה אלי בערב לפני בוא הפליט ויפתח את פי עד בוא אלי בפקר ויפתח פי ולא נאלמתי עוד:

6) תהלים פרק פג

(א) שיר מזמור לאסף: (ב) אלהים אל דמי לך אל תחרש ואל תשקט אל: (ג) כי הנה אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש: (ד) על עמך יערימו סוד ויתיעצו על צפוניך: (ה) אמרו לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד: (ו) כי נועצו לב יחדו עליך ברית יכרתו: (ז) אהלי אדום וישמעאלים מואב והגרים: (ח) גבל ועמון ועמלק פלשת עם ישבי צור: (ט) גם אשור גלגה עמם היו זרוע לבני לוט סלה: (י) עשה להם כמדן כסיסרא כביזן כבנחל קישון: (יא) נשמדו בעין דאר היו דמן לאדמה: (יב) שיתמו נדיבמו כערב וכזאב וכזבוח וכצלמנע כל נסיכמו: (יג) אשר אמרו גירשה לנו את נאות אלהים: (יד) אלהי שיתמו כגלגל כקש לפני רוח: (טו) כאש תבער יער וכלהבה תלהט הרים: (טז) כן תרדפם בסערך ובסופתך תבהלם: (יז) מלא פניהם קלון ויבקשו

שְׁמַךְ יִקְנוֹךְ: (יח) יִבְשׂוּ וַיִּפְהֲלוּ עַדִּי עַד וַיִּחַפְּרוּ וַיֵּאבְדוּ: (יט) וַיִּדְעוּ כִּי אַתָּה שְׁמֶךָ יִקְנוֹךְ לְבַדְּךָ עָלֵינוּ עַל כָּל הָאָרֶץ

7) דב"ה"ב פרק כ פסוק א – ד

(א) וַיְהִי אַחֲרַי כֵּן בָּאוּ כְּנִי מוֹאֵב וּכְנִי עַמּוֹן וְעַמָּהֶם מְהַעֲמוֹנִים עַל הַשְּׁפָט לְמַלְחָמָה: (ב) וַיָּבֹאוּ וַיִּגִּידוּ לִיהוֹשֻׁפָט לֵאמֹר בָּא עָלֵינוּ הַמּוֹן רַב מְעַבְר לַיָּם מֵאֶרֶם וְהֵנָּם בַּחֲצֹצוֹן תָּמַר הִיא עֵין גְּדִי: (ג) וַיֵּרָא וַיִּתֵּן יְהוֹשֻׁפָט אֶת פָּנָיו לְדְרוֹשׁ לִיקְנוֹךְ וַיִּקְרָא צוֹם עַל כָּל יְהוּדָה: (ד) וַיִּקְבְּצוּ יְהוּדָה לְבִקֵּשׁ מִיִּקְנוֹךְ גַּם מִכָּל עָרֵי יְהוּדָה בָּאוּ לְבִקֵּשׁ אֶת יִקְנוֹךְ:

8) תוספתא מסכת תענית (ליברמן) פרק ג הלכה יד

אותן ימים עתידין להיות ימים טובים לישראל שנ' כה אמר ה' צום וגו' וכל המתאבלים עליה בעולם הזה שמחין עמה לעולם הבא שנ' שמחו את ירושלם וגילו בה כל אוהביה וגו'

9) תוספתא מסכת סוטה פרק ו הלכה י הלכה יא

דרש רבי שמעון בר יוחאי הרי הוא אומר כה אמר ה' צום הרביעי וצום השביעי וצום העשירי וגומר צום הרביעי זה שבעה עשר בתמוז שבו הבקעה העיר ולמה נקרא שמו רביעי שהוא רביעי לחדשים צום החמישי זו תשעה באב יום שנשרף בו בית המקדש ולמה נקרא שמו חמישי שהוא חדש חמישי צום השביעי זה שלשה בתשרי יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם שהרגו ישמעאל בן נתנ' ללמדך שקשה מיתתן של צדיקי לפני המקור' כחורבן בית המקדש ולמה נקרא שמו שביעי שהוא חדש שביעי צום העשירי זה עשרה בטבת יום שבו סמך מלך בבל את ידו על ירושלם שנאמר ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית_בחדש העשירי וגומר בן אדם כתב לך וגומר

ואני אומר צום העשירי זה חמשה בטבת שבו באתה שמועה לבני גולה שנאמר ויהי בשתי' עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותינו בא אלי הפליט וגו' ושמעו ועשו יום שמועה כיום שריפה והלא זה ראוי ליכתב ראשונ' למה נכתב באחרונה להסדיר חדשים כסדרן ורואה אני את דברי מדברי רבי עקיבא שרבי עקיבא אומר על ראשון אחרון ועל אחרון ראשון ואני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון סליק פירקא

10) רמבם הלכות תעניות פרק א הלכה א – ד

הלכה א- מצות * עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור, שנאמר (במדבר י') על הצר הצורך אתכם והרעותם בחצוצרות, כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו.

הלכה ב- ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתוב (ירמיהו ה') עונותיכם הטו וגו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם. **הלכה ג-** אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקריית, הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות, הוא שכתוב בתורה (ויקרא כ"ו) והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי, כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהוא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי.

הלכה ד- ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הצבור עד שירוחמו מן השמים, ובימי התעניות האלו זועקין בתפלות ומתחננים ומריעין בחצוצרות בלבד, ואם היו במקדש מריעין בחצוצרות ובשופר, השופר מקצר והחצוצרות מאריכות, שמצות היום בחצוצרות, ואין תוקעין בחצוצרות ושופר כאחד אלא במקדש שנאמר (תהלים צ"ח) בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'.

11) רמבם הלכות תעניות פרק ה הלכה א - ה והלכה י"ט

הלכה א- יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב שנאמר (ויקרא כ"ו) והתודו את עונם ואת אבותם וגו'.

הלכה ב- ואלו הן יום א שלישי בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ונכבית גחלת ישראל הנשארה וסיבב להתם גלותן, ועשירי בטבת שבו סמך מלך בבל נבוכדנאצר הרשע על ירושלים והביאה במצור ובמצוק. ושבעה עשר בתמוז וחמשה דברים אירעו בו: נשתברו הלוחות, ובטל התמיד מבית ראשון והובקעה ירושלים בחורבן שני, ושרף אפוסטומוס הרשע את התורה, והעמיד צלם בהיכל.

הלכה ג- ותשעה באב וחמשה דברים אירעו בו: נגזר על ישראל במדבר שלא יכנסו לארץ, וחרב ב הבית בראשונה ובשנייה, ונלכדה עיר גדולה וביתר שמה והיו בה אלפים ורבות מישראל והיה להם מלך גדול ודימו כל ישראל וגדולי החכמים שהוא המלך המשיח, ונפל ביד גוים ונהרגו כולם והיתה צרה גדולה כמו חורבן המקדש, ובו ביום המוכן לפורענות חרש טורנוסרופוס הרשע ממלכי אדום את ההיכל ואת סביביו לקיים (ירמיהו כ"ו) ציון שדה תחרש.

הלכה ד- וארבעת ימי הצומות האלו הרי הן מפורשין בקבלה (זכריה ח') צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי, צום הרביעי זה שבעה עשר בתמוז שהוא בחדש הרביעי, וצום החמישי זה תשעה באב שהוא בחדש החמישי, וצום השביעי זה שלשה בתשרי שהוא בחדש השביעי, וצום העשירי זה עשרה בטבת שהוא בחדש העשירי.

הלכה ה- ונהגו כל ישראל בזמנים אלו להתענות בשלשה עשר ג באדר זכר לתענית שהתענו בימי המן שנאמר (אסתר ט') דברי הצומות וזעקתם, ואם חל שלשה עשר באדר להיות בשבת מקדימין ומתעניין בחמישי שהוא אחד עשר, אבל אחד מארבעה ימי הצומות שחל להיות בשבת דוחין אותו ד לאחר השבת, חל להיות בערב שבת מתעניין בערב שבת, ובכל הצומות האלו אין מתריעין ולא מתפללין בהן תפלת נעילה, אבל קורין בתורה שחרית ומנחה בויחל משה, ובכולן אוכלים ושותין בלילה חוץ מתשעה באב. **הלכה יט-** כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח, ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה שנאמר (זכריה ח') כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו. בריך רחמנא דסיען.

12) ערוך השולחן או"ח סימן תקמט סעיף ב

סעיף ב וד' ימים הם יום ג' בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ונכבה גחלת ישראל הנשארת וזה היתה סיבה לתגבורת הצרות ועשרה בטבת שבו סמך נבוכדנאצר הרשע על ירושלים כדכתיב במלכים [ב' כ"ה, א] וברמיה [נב, ד] שבשנה התשיעית למלכות צדקיהו בחדש העשירי בעשור לחדש בא נבוכדנאצר וכל חילו על ירושלים ויחזקאל שהיה בבבל עם גלות יכניה גילה לו הקב"ה זה בנבואה באותו היום כדכתיב ביחזקאל [כד, א - ב] ויהי דבר ד' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים בעצם היום הזה כלומר שצוה לו לכתוב שם היום היינו החדש וגם היום הזה הפרטי וכתב בעשור לחדש העשירי ולא ידע הנביא על מה צוה לו לכתוב כן ואחר שכתב גילה לו דע לך כי סמך מלך בבל אל ירושלים בעצם היום הזה ובזה ראו הכל הנבואה האמיתית שבבבל נתגלה להנביא אותו יום ואותו שעה דעצם היום מקרי עיצומו של יום כחצות היום ועל כן היו אז נביאי שקר שהטעו את ישראל כמו חנניה בן עזור וחביריו שהתנבאו שבית המקדש לא יחרב וישראל לא יגלו מעל אדמתן וחזקו ידי עוברי עבירה וירמיה שהוכיחן שישוּבו אל ד' ואם לאו יחרב בית המקדש וישראל יגלו הושיבוהו בחצר המטרה ושמוהו בכור של טיט כמבואר בירמיה ע"כ הודיע ד' ליחזקאל הנביא בבבל שירמיה נביא אמת וניבא בבבל כל מה שאירע בא"י ועל כן בעשרה בטבת היתה התחלת הצרות ע"כ קבעוהו לתענית לדורות ונמצא בשם הקדמונים דאלמלי היה חל עשרה בטבת בשבת היה דוחה שבת מפני דכתיב ביה בעצם היום הזה כמו ביוה"כ [ב"י בסי' תק"ן בשם אבודרהם] ואנן לא קיי"ל כן כמו שיתבאר:

13) ערוך השולחן או"ח סימן תקפ סעיף ג

סעיף ג בה' בתשרי מתו עשרים איש מישראל ונחבש ר' עקיבא בז' בו נגזרה גזירה על אבותינו שימותו בחרב וברעב ובדבר מפני מעשה העגל ואף שאח"כ נתרצה הקב"ה מ"מ העון שמור לדורות בז' במרחשון עורו עיני צדקיהו ושחטו בניו לעיניו וי"א בששה בו [שם] בכ"ח בכסלו שרף יהויקים את המגילה שכתבו ברוך מפי ירמיהו וי"א בז' בכסלו וי"א בח' וי"א בה' [שם] ולכן בכ"ח לא יתענה שהוא חנוכה [שם] בשמנה בטבת נכתבה התורה יונת בימי תלמי המלך והיה חשך בעולם שלשה ימים בט' בו לא היה נודע הצרה

שאירע בו ונתגלה אח"כ שבו מת עזרא הסופר בה' בשבט מתו הזקנים שהיו בימי יהושע וי"א בח' בו [שם] בכ"ג בו נתקבצו כל ישראל על שבט בנימין במעשה דפלגש בגבעה בז' באדר מת משה רבינו עליו השלום ובשנת העיבור הוא באדר ראשון [שם] בתשעה בו נחלקו ב"ש וב"ה והיה הדבר קשה לישראל וגזרו תענית על זה:

14) אגרות משה או"ח חלק א סימן קסט

במה שאין נוהגין לתקוע בתענית צבור ב' דר"ח מרחשון תשי"ג. מע"כ ידידי הרה"ג המופלג מוהר"ר מרדכי שפיעלמאן שליט"א. מה שהקשה כתר"ה על מה שכתב הריטב"א שלפי הסברא שצריך חצוצרות בתענית נהגו בצרפת שלא לתקוע לעולם בתענית צבור כיון שאין לנו חצוצרות, וכי אין אנו יכולים לעשות חצוצרות של כסף, הנה לע"ד משמע שלהסוברים שהתקיעה היא בחצוצרות צריך דוקא באלו החצוצרות שנעשו לתקוע בהם במקדש דוקא. דלכן ניחא מה שכלל הרמב"ם למצוה אחת התקיעות שבשעת הקרבנות והתקיעות שבעתות הצרות בספר המצות מ"ע נ"ט ובמנין המצות בתחלת החבור של היד החזקה והמ"מ בריש הלכות תעניות הקשה עליו עיי"ש. אבל הוא משום דצריך דוקא חצוצרות שבמקדש לכן מפרש שהיא המצוה מה לעשות בחצוצרות שציותה תורה לעשות שהוא ממילא מצוה אחת כל מה שתוקעין בהן. וזהו אולי כוונת המ"מ בתירוץ שהמצוה היא אחת כללית לתקוע בחצוצרות במקדש בעת הקרבנות ובעת הצרות בין במקדש בין בגבולין ואין ראוי למנותן בשתי מצות עיי"ש ושייך זה רק כשצריך לתקוע באותן החצוצרות דמקדש דוקא אבל אם היה הדין בכל חצוצרות שאין שייך שתהיה המצוה מה לעשות בחצוצרות אלא שהוא על מעשה התקיעה ודאי הי"ל לחושבם לשתי מצות כמו שחושב תקיעת שופר דר"ה ותקיעת שופר דיוה"כ דיובל בשתי מצות במצוה קל"ז ובמצוה ק"ע. וזה סובר הריטב"א אליבא דמנהג צרפת שסברי שהתקיעה בתעניות היא בחצוצרות כדעת הרמב"ם א"כ הוא דוקא בחצוצרות דמקדש לכן לא נהגו לתקוע לעולם דהרי אין לנו החצוצרות. ומה שהקשה כתר"ה שנשמט מהמג"א ומהאחרונים מקור המנהג שאין תוקעין דברי הריטב"א ל"ק כלום דהמג"א כתב לעיל מזה הא דכתב המ"מ שהמחור כדברי הרשב"א או שופר או חצוצרות לכן הקשה דלמה אין נוהגין לתקוע בשופר והוצרכו האחרונים לתרץ מה שתירצו כי מצד מנהג צרפת לא היה לנו לנהוג כן כיון שסובר דהמצוה היא גם בשופר. ידידו דוש"ת באהבה, משה פיינשטיין.